

3. PŮSOBNOST TRESTNÍCH ZÁKONŮ

Působností zákona se označuje okruh společenských vztahů, v nichž se zákon uplatňuje. Rozeznáváme působnost časovou, místní, osobní a věcnou.

3.1. PŮSOBNOST ČASOVÁ

Základním pravidlem pro časovou působnost trestních zákonů je, že trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán (čl. 40 odst. 6 Listiny, § 2 odst. 1 TZk). Což je rozdílné oproti trestnímu právu procesnímu, o němž bude pojednáno dále.

Z tohoto pravidla platí výjimka dávající přednost novému zákonu, jestliže je to pro pachatele příznivější (§ 1 odst. 3 TZk). Nový, pro pachatele příznivější zákon tedy působí nazpět. Přísnější trestní zákoník však nemůže mít zpětnou působnost (zákaz retroaktivity, čl. 40 odst. 6 Listiny).

Například toto má význam například při stanovení doby vraždy, když smrtící rána byla zasazena mnoho měsíců před tím, než oběť v důsledku toho zemřela.

U pokračování v trestném činu, trestných činů trvajících a hromadných trestných činů, které tvoří jediný skutek, je dobou činu doba ukončení trestného činu. Organizátorství, návod a pomoc se posuzují podle doby, v níž došlo k tomuto jednání, tj. k organizování, navádění a pomáhání. U pokusu a přípravy trestného činu je dobou činu doba jednání pachatele.

I když se trestnost činu posuzuje podle starého zákona v době, kdy již je v účinnosti nový zákon, použije se vždy nového zákona v těchto směrech:

- pachateli lze uložit vždy pouze takový druh trestu, který dovoluje uložit zákon účinný v době, kdy se o trestném činu rozhoduje (§ 3 odst. 1 TZk)
- o ochranném opatření se rozhodne vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje (§ 3 odst. 2 TZk)
- jestliže se zákon změní během páchaní trestného činu, užije se zákona, který je účinný při dokončení jednání, kterým je čin spáchán (§ 2 odst. 2 TZk)
- při vícečinném souběhu se trestnost každého sbíhajícího se skutku posuzuje samostatně
- výkon trestů se v zásadě provádí podle nových předpisů
- zahlazení odsouzení je také třeba posuzovat podle nového trestního zákoníku.

Ve všech ostatních směrech se užije původní právní úpravy. To platí jak pro otázku viny, tak i trestu.

Při posouzení trestnosti činu spáchaného za účinnosti dřívějšího zákona se použije pozdějšího zákona, jestliže to je pro pachatele příznivější.³ V každém případě platí zásada, že dřívějšího či nového zákona je třeba vždy užít jako celku (nelze tedy rozhodovat o vině podle zákona jednoho a o trestu podle zákona druhého). Vystřídalo-li se od spáchaní trestného činu do doby rozhodování o něm několik trestních zákonů, bude patrně třeba užít nejmírnějšího z nich.

---

³ Při rozhodování o tom, která právní úprava je pro pachatele příznivější se nelze omezovat na srovnávání trestních sazeb, ale je třeba konkrétní případ předběžně posoudit podle všech ustanovení starého a nového práva. Příznivější je vždy ta právní úprava, podle níž je skutek vůbec beztrestný nebo zakládá jen mimo trestní odpovědnost (například kárnou, kázeňskou a podobně). Pozdější, pro pachatele příznivější právo se uplatní, pokud nebylo ještě o vině pravomocně rozhodnuto.

3.2. PŮSOBNOST MÍSTNÍ

Místní působnost TZk vymezuje okruh případů, které se posuzují podle TZk se zřetelem k místu, kde byl trestný čin spáchán.

Stát může vykonávat trestní soudnictví jen na svém území a svými orgány. V trestním právu se velmi zřetelně projevuje suverenita státu. Otázku trestní odpovědnosti si řeší každý státu ve sféře svých zájmů podle svých zásad. Za určitých podmínek je však možné uplatnit trestní právo i proti pachatelům trestných činů spáchaných v cizině.

Základem místní působnosti českého trestního práva je princip teritoriality, tj. podle českého TZk se posuzují trestné činy spáchané na území ČR. V omezeném rozsahu se české trestní právo uplatňuje i na trestné činy spáchané v cizině. Tím dochází k překrývání působnosti českého práva s působností práva cizího státu, kde byl čin spáchán.

Zásada teritoriality znamená, že působnost trestních zákonů se vztahuje na celé území státu, a to bez ohledu na osobu pachatele (§ 4 TZk).

Například tzv. exteritoriální místa (zejména sídla velvyslanectví cizích států) nejsou vyňata z působnosti českého TZ, avšak orgány ČR tu nemohou provádět procesní úkony bez souhlasu příslušného cizího orgánu).

Zásada registrace zahrnuje i některá místa ležící mimo území republiky, a to:

- naše státní neobchodní (vojenské, policejní, celní) lodi a letadla,
- lodi a letadla registrovaná v ČR (tzv. princip vlajky).

Trestný čin nemusí být na území republiky uskutečněn ve všech svých znacích. Stačí, bylo-li zde provedeno jednání, i když účinek nastal v cizině, nebo naopak (§ 4 odst. 2 TZk).

Zásada personality (§ 6 TZk) znamená, že působnost trestních zákonů se vztahuje na trestné činy státních občanů, ať byly spáchany kdekoli. I tato zásada vyplývá ze státní svrchovanosti. Zásada personality se vztahuje i na osoby bez státní příslušnosti, které mají na území republiky povolen trvalý pobyt. Rozhodující je státní občanství v době činu. S principem personality souvisí i zásada, že stát nevydává vlastní příslušníky cizímu státu ke stíhání.

Zásada ochrany nebo tzv. reálný princip (část § 7 TZk) znamená požadavek stíhat trestné činy, jež směřují proti zvláště důležitým vlastním zájmům, bez ohledu na místo činu a na osobu pachatele. Zásada ochrany se vztahuje pouze na ČR a na její orgány. Jedná se o taxativně vyjmenované trestné činy uvedené v § 7 odst. 1 TZk.

Zásada univerzality znamená, že stát v zájmu mezinárodní spolupráce stíhá určité trestné činy spáchané v cizině cizincem i tehdy, nedotýkají-li se přímo jeho zájmů. Zásada univerzality je obsažena v § 7 TZk a dále jako tzv. subsidiární zásada univerzality v § 8 TZk, kde je několik omezujících podmínek:

- a) čin musí být trestný i podle zákona účinného na území, kde byl spáchán (podmínka oboustranné trestnosti),
- b) pachatel byl dopaden na území republiky a nebyl vydán nebo předán k trestnímu stíhání cizímu státu jinému subjektu k trestnímu stíhání oprávněnému,
- c) pachateli nelze uložit trest přísnější, než jaký stanoví zákon státu, na jehož území byl trestný čin spáchán.

Totéž je možné v případě, kdy byl čin spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo nebo organizační složku, a nebo podnikatelem, jenž má na území České republiky podnik nebo místo podnikání (§ 8 odst. 2 TZk).

Místní působnost našeho TZk, jak je vymezena v § 4 až 8, se může lišit od požadavků, které kladou některé mezinárodní úmluvy, jimiž je náš stát vázán. TZk v § 9 tedy stanoví, že předchozí ustanovení se nepoužijí, pokud mezinárodní smlouva stanoví jinak, resp. pokud to nepřipouští.